

میہمان آسمانی

تجزیہ و تعلیم زندگی سیاسی حضرت امام رضا (ع)

علی محمد بیگم

۱۳۸۵
مجمع فہنکی عاشورا

سرشناسه: بشارتی، علی محمد ۱۳۳۳-
عنوان و نام پدیدآور: میهمان آسمانی: تجزیه و تحلیل زندگی سیاسی حضرت امام رضا (ع) / علی محمد بشارتی.
مشخصات نشر: تهران: مجتمع فرهنگی عاشورا، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۲۹۶ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۹۹-۱۰-۵

وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: چاپ قبلی: سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه هنری، شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۸۱.
یادداشت: چاپ دوم.
یادداشت: کتابنامه.

موضوع: علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۴۱۵۳-۲۰۳ ق. — سرگزشتنامه
Ali ibn Musa, Imam VIII — Biography

موضوع: علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۴۱۵۳-۲۰۳ ق. — ولایتعهدی
Ali ibn Musa, Imam VIII — Viceroyship

موضوع: علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۴۱۵۳-۲۰۳ ق. — سیاست و حکومت
Ali ibn Musa, Imam VIII — Politics and government

رده بندی: ۹۷۳/۵۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۳۳۹

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

میهمان آسمانی

تجزیه و تحلیل زندگی سیاسی حضرت امام رضا (ع)

(ادبیات عاشورا، ۱۳۹۵)

علی محمد بشار

ویرایش، آماده سازی و نظارت بر نشر: محمد قاسم روعی، بهرام

ناشر: مجتمع فرهنگی عاشورا

طرح جلد و صفحات: مسعود آباد

نوبت چاپ: اول/ ۱۳۹۵

شمارگان: ۴۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۵۹۹-۱۰-۵

تهران: خ کریم خان - خ نجات الهی - خ شهید لیاف - شماره ۱۵

تلفن: ۸۸۸۹۶۸۷۶

Email: nohe1sepah@yahoo.com

انتشارات مجتمع فرهنگی عاشورا

فهرست

۱۵	 مقدمه چاپ دوم
۱۶	 نگاهی به کارنامه دشمنان اهل البيت (ع)
۱۷	 نمونه دیگر از خصومت عباسیان با اهل البيت (ع)
۱۷	 مظالم بنی العباس
۱۹	 تغییر تاکتیک مأمون
۲۰	 اشتباه استراتژیک مأمون
.....	 عقب نشینی همه جانبه مأمون
.....	 علت العلل شهادت حضرت رضا (ع)
۲۳	 ضامن آهوا
۲۴	 ضامن گوسفند
۲۴	 یک اتفاق شگفت انگیز
۲۶	 درباره چاپ دوم کتاب میهمان آسمانی
۲۹	 پیش گفتار
۳۰	 عصر حضرت رضا (ع)
۳۳	 بیداری عمومی

فصل اول / روزگار شورانگیز زندگی در مدینه ۴۱

دوران خوش در کنار پدر ۴۶

امام رضا(ع) در عهد هارون ۴۷

موقعیت ممتاز حضرت رضا(ع) ۴۹

اوج موقعیت امام رضا(ع) در مدینه ۴۹

تأثیرات حضرت رضا(ع) در مدینه ۵۲

میراث‌دار میراث سنگین ۵۴

انحطاط و انحراف عالم اسلام ۵۵

خستگی و یأس مردم ۵۸

فساد و فساد قدرت‌هاست ۵۸

حضور رضا(ع) در مدینه ۵۹

تلاش‌های فراوان امام رضا(ع) در مدینه ۵۹

شخصیت مأمور ۶۰

انعطاف ناپذیری ۶۲

همدلی و مهربانی بسیار ۶۳

وظیفه خطیر امام رئوف ۶۶

احضار حضرت رضا(ع) به مرو ۶۷

تشیع مأمون و یا...؟ ۶۷

فصل دوم / دنیای پر آشوب اسلام ۷۱

۱- حکومت ابوبکر ۷۶

۲- حکومت عمر ۷۶

۳- حکومت عثمان ۷۶

تحلیل پیش نهاد عبدالرحمان بن عوف ۷۷

تحلیل امیر المؤمنین(ع) از کودتای منافقین ۸۰

زهد عمر و پادشاهی عثمان ۸۱

۴- حکومت معاویه ۸۲

- ۸۳ معاویه و اسلام
- ۸۵ ۵- یزید کیست؟
- ۸۵ حکومت بنی مروان
- ۸۶ مثلث فریب
- ۸۷ چراغ دروغ بی فروغ است؟
- ۸۷ ۶- معاویه دوم
- ۸۸ ۷- مروان بن حکم
- ۹۰ ۸- عبدالملک
- ۹۱ ترویج و توسعه فساد
- ۹۱ ۹- یزید بن عبدالملک
- ۹۲ ۱۰- هشام بن عبدالملک
- ۹۲ ۱۱- عمر بن عبدالعزیز
- ۹۲ از عمر بن عبدالعزیز
- ۹۴ ۱۲- یزید بن عبدالملک
- ۹۴ ۱۳- هشام بن عبدالملک
- ۹۵ یک نمونه از تبه کاری های خلفه غاصب
- ۹۶ وضع مکه و مدینه در زمان خلفای جور
- ۹۷ ۱۴- ولید بن یزید بن عبدالملک
- ۹۸ ۱۵- یزید بن ولید
- ۹۸ کفایت و لیاقت زمامداران جور
- ۹۸ سر انسان به جای خراج
- ۱۰۰ ۱۶- ابراهیم بن ولید
- ۱۰۰ ۱۷- مروان حمار
- ۱۰۱ انقراض بنی مروان
- ۱۰۲ انقراض حکومت جور و ظلم بنی مروان
- ۱۰۲ شجره ملعونه
- ۱۰۳ مروان بن حکم
- ۱۰۵ خاندان ابی سفیان
- ۱۰۸ خلافت بنی العباس

- وصیت‌نامه خطرناک ابراهیم امام ۱۰۸
- ۱- سقّاح ۱۰۹
- ۲- منصور ۱۰۹
- ۳- مهدی ۱۱۰
- ۴- هادی ۱۱۰
- ۵- هارون الرشید ۱۱۰
- چرا مبارزات مردم در دوره بنی‌العباس بی‌نتیجه ماند؟ ۱۱۱
- گوشه‌ای از فساد هارون ۱۱۲
- ۶- خلافت امین ۱۱۳
- سکست لشکر امین و قتل وی ۱۱۴
- استفاده‌های عظیم مالی ۱۱۴
- نصف عایدات سراسر امپراطوری اسلام ۱۱۵
- وظیفه اصلی حاکم حیر ۱۱۹
- فرماندها و فرمان‌ها در دوره ندیده ۱۲۰
- درآمد خلقای حیر ۱۲۱
- وسوسه هارون الرشید بر برابر هدیه ۱۲۲
- ۷- خلافت مأمون ۱۲۳
- به روزگار مامون ۱۲۳
- الف: حمایت از حاکم ظالم ۱۲۳
- ب: حمایت از قاضی فاسد ۱۲۴
- دنیای پر آشوب اسلام ۱۲۱
- تشدید مبارزه ۱۲۱
- افزایش کمی و کیفی مبارزات ۱۲۵
- الف: حرکت‌های غیر اسلامی ۱۲۵
- ب: حرکت‌های اسلامی ۱۲۶
- علویان ۱۲۶
- قیام ابوالسرایا ۱۲۷
- زیدالنار ۱۲۸
- دیباج ۱۲۸

۱۲۹	ابراهیم بن موسی
۱۲۹	محمد بن سلیمان
۱۲۹	محمد بن اسماعیل
۱۲۹	جعفر بن زید بن علی
۱۲۹	حسین بن ابراهیم بن حسن بن علی
۱۳۰	بیچارگی مأمون
۱۳۰	اشتباه بزرگ مأمون
۱۳۱	پایان دسیسه‌ها

۱۳۳	فصل سوم / ایران پایگاه اسلام و تشیع
۱۳۸	عوامل همکاری ایرانیان با سپاه اسلام
۱۳۸	۱- تعلیم حیات سخت سلاطین
۱۳۹	۲- غرور ساسانیان
۱۴۰	۳- آیین غیر قابل تحمل زرتشتی
۱۴۲	۴- پوشیدگی رژیم شاهنشاهی
۱۴۳	ایران و ایرانیان در آیات و روایات
۱۴۴	نعمت تمام نشدنی
۱۵۰	کتاب روایی شیعه
۱۵۱	کتاب‌های معتبر اهل سنت
۱۵۱	تحقیر ایرانی‌ها نتیجه معکوس داد
۱۵۵	تحقق پیش‌بینی‌های پیامبر اسلام (ص) در مورد ایرانیان
۱۵۵	قرائت قرآن
۱۵۶	الف: قاریان مدینه
۱۵۶	ب: قاریان مکه
۱۵۶	ج: قاریان بصره
۱۵۶	د: قاریان کوفه
۱۵۷	تفاسیر قرآن

- خدمات اسلامی ایرانیان در مغرب و شمال آفریقا ۱۶۰
- دور از تعصب ۱۶۲
- فشار بر ایرانیان در دستور کار خلفای جور ۱۶۳
- آیا محتوای نامه معاویه حاصل رهنمودهای عمر بود؟ ۱۶۴
- فساد اخلاق ۱۶۸
- تعصب بر روی ایران ۱۷۰

- فصل چهارم / ولایت عشق ۱۷۳
- ولایت الهی ۱۷۷
- عشق حقیقی ۱۷۸
- سفر حضرت ضحاک به هندوستان ۱۸۳
- ناتوانی گماشتگان مأمون ۱۸۴
- تقاضای تاریخی مردم نیشابور ۱۸۵
- حدیث سلسله الذهب ۱۸۵
- ولایت، شرط توحید ۱۸۶
- بررسی حدیث سلسله الذهب ۱۸۶
- حوادث بین راه ۱۸۷

- فصل پنجم / توطئه ولایتعهدی ۱۸۹
- توطئه بنی العباس برای خنثی کردن انقلاب فکری ائمه اطهار (ع) ۱۹۱
- تثبیت حکومت بنی العباس ۱۹۲
- انقلاب فکری و علمی امام باقر (ع) ۱۹۴
- حکومت بنی المروان ۱۹۷
- عناوین صحیفه سجادیه ۱۹۸
- دانشگاه امام صادق (ع) ۲۰۱

۲۰۲	ترفندهای منصور
۲۰۳	همکاری با ظالم، هرگز!
۲۰۴	شهادت امام صادق (ع)
۲۰۵	علما و مراجع فارغ التحصیلان دانشگاه امام صادق (ع)
۲۰۶	دوران امامت امام هفتم (ع)
۲۰۶	دوران سیاه هارون الرشید
۲۰۷	وظیفه سنگین امام هفتم (ع)
۲۰۸	انتخاب عظیم فکری امام رضا (ع)
۲۰۸	۱- در عرصه ولایت
۲۰۸	۲- در عرصه علم
۲۰۸	۳- در عرصه مبارزه با انحرافات فکری
۲۰۹	مناظره‌های امام با بیرون اسلام و مکاتب
۲۱۰	نمونه‌هایی از مناظره‌های امام رضا (ع)
۲۱۲	مناظره با جاثلیق

۲۱۹	فصل ششم / شهادت
۲۲۲	علل تغییر رفتار مأمون نسبت به امام هشتم (ع)
۲۲۲	نگاهی دوباره و گذرا به دوران مأمون
۲۲۲	قتل امین توسط مأمون
۲۲۳	خلافت مأمون
۲۲۳	مشکلات مأمون
۲۲۴	مختصات مأمون
۲۲۴	الف: بازگرداندن فدک
۲۲۴	ب: اعتراف به فضایل امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع)
۲۲۶	شرایط دشوار مأمون
۲۲۶	آغاز بروز مشکل برای حضرت رضا (ع)
۲۲۷	پس از مرگ امین

- دعوت مأمون از حضرت رضا(ع) ۲۲۷
- تعدد نامه‌ها و تداوم دعوت‌نامه ۲۲۷
- صداقت و یا عدم صداقت مأمون ۲۲۸
- واکنش حضرت رضا(ع) ۲۲۹
- دنیای پراشتهای اسلام ۲۳۰
- مهاجرت تاریخ‌ساز امام رضا(ع) از مدینه به مرو ۲۳۰
- ادامه سفر حضرت رضا(ع) ۲۳۱
- ورود امام رضا(ع) به قم؟ ۲۳۲
- عدم عبور حضرت رضا(ع) از قم ۲۳۴
- موتب حیرت رضا(ع) به سمت طوس ۲۳۴
- ورود امام رضا(ع) به طوس ۲۳۵
- عزیمت به مرو ۲۳۶
- ورود حضرت رضا(ع) به مرو ۲۳۶
- انگیزه مأمون در دعوت از حضرت رضا(ع) ۲۳۶
- پاسخ‌های محکم حضرت رضا(ع) به مأمون ۲۳۸
- خاطرات تلخ و شیرین از حکومت امیرالمؤمنین(ع) ۲۳۸
- تصویر شیرین هنگام بیعت مردم مدینه ۲۳۸
- تصویر خاطرات تلخ و دردناک زمامداری ۲۳۹
- مقایسه یاران امیرالمؤمنین(ع) با اطرافیان معاویه ۲۴۰
- مأمون، فرزند هارون؟! ۲۴۱
- تهدید به قتل امام رضا(ع) توسط مأمون ۲۴۱
- مراسم رسمی ولایتعهدی ۲۴۱
- گرفتاری بزرگان از طرفداران نادان ۲۴۵
- نتایج تحمیل ولایتعهدی ۲۴۵
- شکست توطئه ۲۴۶
- هیچ کس فریب مأمون را نخورد ۲۴۶
- ندامت مأمون ۲۴۶
- ماهیت بنی‌عباس ۲۴۶
- مأمون در هر حال امام رضا(ع) را شهید می‌کرد ۲۴۷

شهادت حضرت رضا(ع) ۲۴۹

بنی العباس قاتل اصلی حضرت رضا(ع) ۲۵۰

روز شهادت ۲۵۰

مراسم آسمانی غسل امام رضا(ع) ۲۵۰

فصل نهم / کلمات قصار ۲۵۷

رهنمودها ۲۵۹

تداوم روزه خوردن حرام ۲۶۴

فصل هشتم / اشعار و مناجات ۲۷۷

امام رئوف / شعر ۲۸۰

مناجات الراضین ۲۸۳

منابع ۲۸۹

کتاب‌های منتشره مؤلف ۲۹۳

کتاب‌های منتشره مجتمع فرهنگی عاشورا ۲۹۵

مقدمهٔ چهارم

۱۵

به ناامیدی از این در مرو و امید این جاست هزار قفا فر بسته را کلید این جاست
باورمان بشود که حرم مقدس علی بن موسی الرضا علیه آلاف التحية والثناء در کشورمان یکی
از زیباترین آیات پروردگار و یکی از پرشکوه‌ترین نماد خدا باوری، ولایت ساری و دین شعاری
مردم حقیقت خواه ماست.

مردم ما به راحتی می‌توانند جلوه استثنایی خداوند کریم و رحیم را در هنر امام شریف به حریم
حرم امام رئوف مشاهده کنند و خود را در زلال اقیانوس بی‌کرانه معنویت، روحانیت و ولایت
ثامن الائمه (ع) شناور حس کنند، که بی‌شک به «إِلَى رَيْكٍ مُتْتَهَاها»^۱ می‌انجامد.

حضرت رضا (ع) مظهر تمام و کمال قدرت بی‌رقیب پروردگار متعال است. به لحاظ معنوی
هیچ پادشاه و سلطانی جذبه معنوی و جاذبه روحانی امام رئوف را ندارد و هیچ درباری نیست که
توان پذیرایی و درک ۳۰ میلیون زائر را داشته باشد.

از طرف دیگر کدام سلطان، پادشاه و زمامدار و ریاست جمهوری دربار با عظمتش یک میلیون
مترمربع مساحت دارد که تماماً برای رفاه مردم معمولی و به خصوص مستمندان و محرومان
ساخته شده باشد؟ درباری که صدها خادم، کفش دار، خدمتگزار و دربان داشته باشد که حتی

۱- سورة نازعات، آیه ۴۴- منتهای آن نزد پروردگار توست.

بزرگ‌ترین علما و بزرگان دینی، سیاسی، نظامی و اجتماعی تلاش می‌کنند که افتخار خادمی آن را پیدا کنند؛ درباری که همه طبقات و اقشار جامعه در آنجا احساس امنیت و محرومیت می‌کنند.

از این روست که همواره میلیون‌ها عاشق با انواع وسایل نقلیه و گاه با پای پیاده و حتی پای برهنه برای نیل به این همه معنویت و بهره‌مندی از فضای سراسر لطف و سرشار از عاطفه و مشحون از بخشش و مملو از آرامش و آسایش راهی مشهد مقدس می‌شوند و سبکبال و خوشحال با دامنی پر از امید و کوله‌باری از شوق باز می‌گردند...

نگاهی به کارنامه دشمنان اهل‌البیت (ع)

این‌گونه نبوده و نیست که هر حاکم و ظالمی دست به هر کاری بزند، از عاقبت کار زشت خود در امان باشد. هیچ عنصر تبه‌کاری هرگز نمی‌تواند از تبعات اعمال خود در حاشیه امن به سر برساند. بنی‌العباس هر چند در آغاز قیام خود علیه بنی‌المروان دعوت به حکومت علویان می‌کردند، اما به تدریج در نیت، قول و فعل از این اندیشه فاصله گرفتند.

بنی‌العباس تا نیت تدبیر خود ۵ مرحله را پشت‌سر گذاشتند:

۱- مرحله اول: دعوت برای حکومت اهل‌البیت.

۲- مرحله دوم: دعوت به برتری اهل‌البیت.

۳- مرحله سوم: دعوت برای جلب حمایت اهل‌البیت.

۴- مرحله چهارم: دعوت به خلافت بنی‌العباس.

۵- مرحله پنجم: عداوت و خصومت با اهل‌البیت پس‌پس (ص).

هنوز پایه‌های حکومت و خلافت سفاح مؤسس سلسله عباسیان چندان محکم نشده بود که او جاسوسان خود را برای کنترل شیعیان و علویان به کار گرفت.

«سفاح پس از پایان ملاقات با جمعی از علویان به یک‌نفر از جاسوسان خود گفت:

- برو محل اقامت‌شان را آماده کن و هرگز با آنها دوست و صمیمی مشو.

وقتی با آنها تنها می‌شوی، خود را متمایل به آنها و ناخرسند از ما اعلام کن و به

خصوص بگو که شما در امر خلافت از وی (سفاح) شایسته‌تر هستید. آن وقت نتیجه

را به من گزارش کن.»^۱

همان گونه که گفتیم، سفاح در سال ۱۳۲ هجری به حکومت رسید. اگر به فرض جاسوس خلیفه مربوط به اواخر دوران سفاح هم باشد، این خود نشان می‌دهد که بنی‌العباس نه تنها در دوره مبارزه با بنی‌المروان و یا حتی قبل از آن اعتقادی به بنی‌هاشم نداشته‌اند، بلکه همواره با آنها دشمن بوده و دشمنی می‌کردند.

نمونه دیگر از خصومت عباسیان با اهل‌البیت (ع)

پس از سفاح برادرش منصور به قدرت رسید. خصومت او نسبت به بنی‌هاشم در تاریخ به طور مفصل آمده است. منصور بود که امام صادق (ع) را به شهادت رساند. وی در مدت ۲۲ سال حکومت خود بیشترین دشمنی را نسبت به اهل‌البیت روا داشت. منصور در اواخر عمر در وصیت‌نامه معروف خود به فرزندش مهدی (ع) می‌فرمود:

من برایت آن قدر ثروت انباشته‌ام که هیچ خایفه‌ای این همه امکانات نیندوخته است. برای تو شهری بنا کردم (بغداد) که تا پیش از من وجود نداشته است. حال از دو کس تو را برحذر می‌دارم:

۱- عیسی بن موسی. او فعلاً با من پیمان ترک می‌خورد، اما کرده، پس از ناحیه‌وی مشکلی نخواهی داشت.

۲- عیسی بن زید. از او برحذر باش. اگر برای شکست و نابودی من تمام غلامان خود را به کشتن دهی و ششصد میلیون درهم به علاوه چهارده میلیون دیگر موجود در خزانه را خرج کنی و حتی بغداد هم ویران کنی، جای ملامت نیست.

عیسی بن زید از بنی‌هاشم بود که منصور این گونه درباره‌ی وی به فرزندش توصیه می‌کرد. می‌گوید در ساختن شهر بغداد و بناهای دولتی شهر و حصار آن مبارزان از اهل‌البیت (ع) را زنده زنده لای دیوار می‌گذاشت و بدین سان آنها را از بین می‌برد.

مبارزه خون‌بار علویان در دوره بنی‌العباس از سال ۱۳۲ هجری تا دوران مأمون - سال ۱۹۳ - در مدت ۶۰ سال، به ۳۰ جنگ و منازعه و مبارزه رسید. فقط نیروهای «ابوالسرایا» در دوره ده ماهه قیام خود، حدود ۲۰۰ هزار نفر از سپاهیان خلیفه را به هلاکت رساند.

مظالم بنی‌العباس

بیداد گسترده و بی‌رحمانه عباسیان نسبت به ائمه اطهار (ع) وسیع، سخت‌گیرانه و وحشتناک

بود. ائمه اطهار اگر چه خود بنا به ملاحظاتى چند از مبارزه رو در رو با خلفای جور خوددارى مى کردند، اما دوستان و هواداران خود را از اسلام ستیزی های بنی العباس آگاهی می دادند. ذیلاً به یک نمونه از ستم سوزی امام موسی بن جعفر (ع) اشاره می کنیم:

شخصی به نام «صفوان جمال» از یاران امام هفتم بود. وی دارای شترهای فراوان و راهوار بود که مانند اتومبیل های کرایه امروز عمل می کرد. یک سال هارون الرشید قصد سفر حج کرد. لذا صفوان جمال را احضار نمود و ۳۰۰ شتر را از وی اجاره نمود تا همراهان خود را با آن شترهای تیزرو، نجیب و آموزش دیده به حج ببرد و بازگرداند.

امام هفتم از ماجرا مطلع شدند. صفوان را خواستند و از وی پرسیدند:

- شنیده ام که تو شترهای خود را برای انجام حج به هارون اجاره داده ای؟

صفوان گفت:

- همین طوری است یا بن رسول الله.

وی را اعدام نمودند.

- نیمی از اجاره شترها را از قبل گرفته ام و بقیه را موکول به بازگشت هارون از حج کرده ام. امام فرمودند:

- لابد شما منتظر هستی که هارون سالم از حج بازگردد تا بقیه اجاره شترها را به تو بپردازد؟

بنابراین تو در تمامی گناهان وی به خاطر رضایت بر سلامتی هارون شریک هستی.

صفوان جمال موضوع را درک کرد و همان شب در راستای نیت امام موسی بن جعفر تمامی شترهای خود را فروخت.

وقتی که هارون از موضوع با خبر شد، صفوان را خواست و با خشم بسیار به او گفت:

- اگر خدمات چندین ساله تو به من نبود، همین امشب دستور قتل تو را می دادم.

خشم هارون زمانی زیادتیر شد که فهمید آن چه صفوان جمال از او گرفته، به تحریک و دستور

امام موسی بن جعفر بوده است...

این نمونه ای از مبارزات نرم ائمه (ع) با طاغوت های زمان خود بوده است. این گونه مبارزات پنهان نمی ماند و مردم به سرعت از این گونه برخوردهای امامان شیعه با خلفای جور آگاه می شدند و لذت می بردند و خشم خود را از حاکمان مستبد تقویت می کردند.

غرض از نگارش این سطور ارایه تصویری کلی از روزگار عباسیان است.

در دوره بنی العباس درآمد دولت ها به دلیل گسترده گی قلمرو حکومت و زور و اجبار کارگزاران رو به افزایش بود. اما خلفا، عمده این دارایی ها را در فساد و افساد به کار می بردند. بنابراین درآمد

کشاورزان، دامداران، تولیدکنندگان و کاسب‌ها به دلیل اجحاف و زورگویی استانداران و کارگزاران کاهش می‌یافت و از طرفی صف محرومان و مستمندان هم طولانی‌تر می‌گردید...

با چنین فضای تلخ و تیره‌ای مردم متعهد و درآشنا چاره‌ای جز مخالفت، مبارزه و ایستادگی در برابر خلفای بغداد را نداشتند.

روشن بود که تعداد بسیار زیادی از مبارزان کشته می‌شدند و اموالشان مصادره می‌شد و جمع زیادی هم فرار می‌کردند و در گوشه و کنار در فقر و فاقه به سر می‌بردند. یعنی در هر حالت، آرامشی برای حکام جور نمی‌ماند.

بالاخره چقدر می‌توان مردم را کشت و یا مأموران را برای پیدا کردن مبارزان به مناطق دور و نزدیک فرستاد و زندان‌ها را از مبارزان و هواداران آنها پر کرد و ارتش و نیروهای امنیتی را به طور دائم درگیر چالش‌ها و جنگ‌ها، متعدد و هر روزه نمود؟ آیا راه‌حلی برای حل ریشه‌ای این مشکلات وجود دارد؟

تغییر تاکتیک مأمون

درباره شخصیت حقیقی مأمون بین مورخان اختلاف زیادی وجود دارد. عده‌ای به دلیل نزدیک شدن وی به علویان و احترام بی‌سابقه به حضرت رضا (ع) او را شیعه می‌دانند. برعکس گروهی به دلیل برهم زدن برنامه‌های اثرگذار امام رضا (ع) در مدینه و احضار اجباری به مرو و محدود کردن و کنترل ایشان و تحت فشار قرار دادن حضرت ثامن الائمه (ع) نام این را «تالی‌تلو» هارون و حتی از او بدتر معرفی می‌کنند. هرچه بود، هارون از بنی‌العباس و سرزند و رونق نوّه منصور بود.

بر فرض اگر مأمون شخصی معتقد و خداباور بود، به دلایل عدیده نمی‌توانست مستألف علویان کند و به علویان نزدیک شود.

مأمون که انسان دانشمندی بود و تاریخ خون‌بار پدر و اجداد خود را در مواجهه با علویان دیده بود و ناکامی آشکار آنها را در کشتار گسترده شیعیان مطالعه کرده بود، با رعایت همه ملاحظات دست به تغییر تاکتیک زد و تلاش کرد حضرت رضا (ع) پیشوای بزرگوار و دانشمند شیعیان را به بهانه تفویض ولایتعهدی به خود نزدیک کند؛ که این حرکت چند نتیجه را در خود داشت:

۱- حضرت ثامن‌الائمه را کاملاً کنترل کند.

۲- دسترسی شیعیان به رهبرشان قطع شود.